

NÉPIJÁTÉKFÜZÉR

A

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYE

GYERMEKDALAIBÓL

Készítette: Bagi Edit
tagóvoda vezető
SZVÓ
Liget úti óvoda

TARTALOM

1. Bevezető
- 2.1. A népi játékokról
- 2.2. A népi játék szerepe a gyermek fejlődésében
- 2.3. Játékfűzések

3. Összegző gondolat

1. Bevezető

Az emberek régebben beleszülettek a hagyományba, amelyet elődeik, ősük felhalmoztak és évszázadokon át őriztek, becsültek, „szájról szájra” módon adták át a szűk - családi, baráti, rokoni –közösségüknek. Régen a gyermekek nevelése a több generáció együttéléséből adódóan nem csak a szülők feladata volt. A nagyszülők, dédnagyszülők a saját gyermekkorukban játszott játékok továbbadásával nemcsak szórakoztatták, tanították unokáikat, hanem egyben lehetővé tették ezeknek a játékoknak az elsajátítását, fennmaradását is. Röviden: hagyományőrzést is végeztek. A jeles napokhoz kötődő népi hagyományok, szokások alapvető eleme volt az énekszó, az egymást ugrató rigmusok, csúfolódók. A felnőttek között tevékenykedő gyermekek indirekt módon sajátították el ezeket. Mindennapi játékukban önállóan kezdeményezték a fogós, párválasztós, párcserélős, kiszámolós, fogyó-gyarapodó, kapus népi játékokat.

A népi játékokra jellemző a hagyományos, de folyton megújuló szabályrendszer, amely mégis az egyéniség kibontakozásának, az összetett, bonyolult gyermeki tevékenységnek tág teret enged. A dallam a szövegtől, a szöveg a mozgástól, a mozgás az eszköztől nem válik el. Lehetővé teszik az alkotó fantázia, az ügyesség, a művészi hajlamok kibontakozását. Önállóságra nevelnek, a közösségi magatartást is formálják. A játékszabályok mindenkire kötelezőek, de még nem annyira szigorúak.

„Népi játékoknak nevezzük azokat a szabályhangsúlyos játékokat, melyek a nép széles körében írásbeli rögzítés nélkül keletkeztek, szóbeli előadás és játék révén élnek és terjednek, és ennek köszönhetően variálódhatnak, tájanként, helyenként.”¹

A mai világban nem a múlt feltámasztása, a változatlanra való törekvés vezeti azt, aki elkötelezettnek vallja magát a hagyományőrzésben, inkább az értékek átmenelése, mentése, a magyarságra jellemző hagyományok, népi dal és gyermekdalanyagok megőrzése lehet a célunk. Egyre többet hallani és olvasni a multikulturális kifejezést,

¹ jgypk-gyp.suexid.hu/jegyzet/jatekped/a_nepi_jatekok.doc

ami azt közvetíti felénk, hogy európai emberként a többkultúrájú Európa megismerése feladatunkká vált.

Helyén való is ez, mégis meg kell találnunk az utat a modernizációs törekvések és a hagyományok ötvözésére. Saját kulturális hagyományaink mellett legyen feladatunk más kultúrák megismerése, tisztelete, és ne fordítva. A társadalmi változások magukkal hozták azt is, hogy a népi szokásokból, a hagyományokból a családok egyre kevesebbet adnak át a gyermekeiknek, ezért ezen a téren is nagy feladat és felelősség hárul az óvodára.

A gyermek világához nagyon közel áll a hagyomány a népi kultúra letisztult alkotásaival, egyszerűségével, érzelemtelítettségével. Soha nem az a fontos, hogy hány mondókát, dalt sajátít el egy kisgyermek, hanem az, hogy maga az éneklés, a rigmusolás, mondókázás érintse meg lelkét, kedvvel végezze ezeket a tevékenységeket. Csak ekkor tud megnyílni a szépség, a szép magyar nyelvezet, a ránk jellemző dallamvilág, a harmónia befogadására.

A népi hagyományt nem tanítani, hanem élni kell. A pedagógus modellnyújtó tevékenységével, éneklésével, játszásával, a jeles napok népszokásainak gyakorlásával tudja leginkább a gyermekeket motiválni a népi kultúra befogadására, gyakorlására.

„A gyermekjáték mindennél mélyebb betekintést enged a népzene őskorába. Mozdulattal, cselekménnyel egybekötött ének sokkal ősbibb és egyben bonyolultabb jelenség, mint az egyszerű dal. Amint a gyermek fejlődésében röviden megismétli az emberiség fejlődését, úgy zenei formái is mintegy eleven zenetörténet, sőt bepillantunk általuk a zene történet előtti korába.”²

A népi játékok megelevenítése közben a népköltészet csodálatos világával ismerkedhetnek meg a gyerekek. A mondókák, kiolvasók emberekről, természeti tárgyokról, jelenségekről, állatokról, virágokról, a gyermekek játékaról, a mindennapi élet megnyilvánulásairól szólnak. A mondókák nyelvezete, szóhasználata révén bepillantunk egy-egy táj nyelvezetébe, kifejezésmódjába. A mondókák, kiolvasók egyik eleme a szöveg, a másik a hozzá kapcsolódó játékos cselekmény. A népi

² Bartók Béla-Kodály Zoltán: A Magyar Népzene Tára I. Gyermekjátékok Bp., 1951. Akadémia Kiadó 287.o.

játékokat a népdalköltéssel együtt kezdték gyűjteni, sok hasonló játékot sikerült ez által összegyűjteni, egyezőségről azonban szó sincs, ahány helység, ahány játszadózó gyermekcsoport, annyiféle többé-kevésbé eltérő változata ismert egy-egy játéknak.

2. 1. A játékfűzések helye

A játékfűzések összeállításával napjainkban nem csak a hagyományörző programmal működő óvodák foglalkoznak. A pedagógusok leginkább akkor vállalkoznak a népi, dalos játékok fűzésére, amikor gyermekcsoportjukkal „szereplésre” vállalkoznak. Ezek változatos körülmények között, változatos alkalmakkor – helyi nevelési gyakorlattól függően – valósulnak meg. Sajnos, még napjainkban is nehéz a szülőkkel elfogadtatni, hogy ne erre alapozva állapítsák meg mennyit ügyesedett-okosodott gyermekük. Óvóként tisztában vagyunk azzal, hogy a gyermekek szerepeltetése stressz helyzetet idéz elő, ezáltal nem szolgálja a gyermek személyiségének épülését. Amennyiben, végképp nem tudjuk elkerülni ezt a fajta bemutatkozást, „fellépést”, akkor néhány nagyon fontos alapelvet kell betartanunk:

1. A játékfűzésbe olyan dalanyagot, játékokat válasszunk, amit a nevelési év folyamán már alaposan megismertek, és készség szinten játszanak a gyermekek.
2. A nevelési év folyamán megismertetett játékok dalanyaga a korosztálynak mindig megfelelő legyen, így kívánhatjuk csak a tiszta éneklést a gyermekektől.
3. A játékok különféle típusúak legyenek, és fontos, hogy ne nekünk tetszenek, hanem a csoportunknak. Ügyeljünk arra, hogy kis területre fogós játékot ne tervezzünk. Labdás játék nem célszerű, mert elgurul, egyébként is a lehető legkevesebb kiegészítő eszközt használjuk, mert a játék maga az örömszerzés forrása. A gyermekek fejdíszek nélkül is be tudják élni magukat a szerepükbe. Kiscsoportban azonban célszerű egy olyan eszközt bevinnünk, amely a kicsiket a kör vagy az adott térforma megtartására készíti.
4. A játékfűzésben nincs felnőtt magyarázás, nincs gyermekek helyre igazítása tevőlegesen, felszólítással, pl.: Megfogom és betolom a körbe, vagy megszólítom, húzd ki a kört! stb. Ezt úgy tudjuk kikerülni, ha a gyermekekkel a dalok sorrendiségét megbeszéljük, valamint a padlóra jelzéseket ragasztok

fel. Elengedhetetlen, hogy a gyermekekkel a fellépés előtt játszunk azon a színpadon, vagy helyen, ahol majd megmutatjuk magunkat. Ismertessük meg a gyermekekkel a dekorációt, a világítást, hogy nem ijedjen, vagy csodálkozzon el a fellépés pillanatában.

5. A körfogyasztó játékokat úgy válasszuk ki, hogy pl.: a kérő egyszerre több lányt válasszon, hogy 3-4 eléneklés után az újabb kör kialakulhasson, így nem lesz unalmas a nézőknek.
6. A 21. század gyermekének több kell, mint amilyen játékok a népi- dalos játékokhoz kötődnek, vagy az ÉNÓ-ban szerepelnek, ezért az ismert dalokhoz változatos játékokat találhatnak ki a pedagógusok.
7. Fontos pontja az előadásnak, a gyermekek be- és kivonulása. A vonultatást el kell felejtetni, hiszen az óvó általában elől megy, és a sor hátulja már nem vele egyszerre énekel, vagy mondja a mondókát. Találjunk ki olyan játékot, amellyel kötetlen formában mehetnek be- és ki a gyermekek. De, ha elkerülhetetlen a vonulás, ügyeljünk arra, hogy a gyermekek mindig szembe nézzenek a közönséggel a vonulás során.
8. Bátran alkalmazhatunk egy-egy rigmust, amely a fűzért színesíti, ha jól illesztjük, akkor nem töri meg a játék varázsát.
9. Az óvónő modellnyújtó szerepe itt hatványozottan fontos. A mosolygós tekintet, a szemkontaktus, a nyugodt mozdulatok a gyermekek biztonságérzetét megsegítik, éreztessük velük, ha téveszt sincs semmi baj!

2.2. A népi játék szerepe a gyermek fejlődésében

Az Alapprogram bevezetője hivatkozik a hazai óvodai neveléstörténet értékeire, a pedagógiai és pszichológiai kutatások eredményeire, a magyar óvodai nevelésügy nemzetközileg elismert gyakorlatára.

A magyar óvodai nevelésügy nemzetközileg elismert gyakorlatán pedig zenei értelemben a „Kodály-módszer”-ként ismert világhírű zenepedagógiára kell gondolnunk elsősorban.

Az Alapprogram *pedagógiai alapelveinek* meghatározásánál is Kodály Zoltán alapelvei kerülnek előtérbe, zenei értelemben végiggondolva az ott megjelölt feladatokat:

A személyiség teljes kibontakoztatása azzal a kodályi gondolattal hozható összefüggésbe, amelyben kifejti, hogy „legyen a zene mindenkié”³, mert a zenei nevelés teljes személyiségfejlesztő hatása vitathatatlan és meghatározó az érzelmi - értelmi- szociális téren egyaránt. Az óvodába kerülő, a szülőtől nehezen elváló gyermek vigasztalása egy ölbeli játékkal, felvidítása egy lovagoltatóval, höcöggetővel, vidám-tréfás dalokkal, játékokkal, pihentetése egy-egy szép altatóval valósítható meg. Ezek kiegészítése a speciális zenei képességek kibontakoztatása (tisztá éneklés, hallásfejlesztés, ritmikai képességek, zenei alkotókedv, zenehallgatóvá nevelés), mint feladat jelenik meg. A zenei mondókák, énekek, énekes játékok az anyanyelvi (szókincsbővítés, artikuláció stb.) vagy a testi fejlesztésben. A Program szerinti általános feladatok zenei vonatkozásaira is számos példát találunk.

Az egészséges életmód alakításában is jelentős az ének-zene. A gyermek testi szükségleteinek, mozgásigényének kielégítése, vagy a harmonikus összerendezett mozgás fejlődésének elősegítése szempontjából a dalos játékok fontos szerepe vitathatatlan. Ezek mozgásformáinak változatos alkotóelemei a nagymozgások fejlesztésében, a fizikai állóképesség növelésében vesznek részt. A járás, futás, tapsolás, guggolás, forgás, ugrás mozdulatai előidéznek mind a fizikai, mind a szellemi aktiválódást, aminek következtében szoros kapcsolat jön létre e két terület között (pl.: „János úr készül” című dalhoz gyors-lassú járás átbújással; a „Badacsonyi rózsafán” mondókára körben járás, fokozatos guggolás; a „Benn a bárány” című dalhoz futás hirtelen irányváltásokkal, ki- és bebújásokkal).

Ahhoz, hogy ráérezzenek a mozgás ritmusára, az egyensúlyérzék bizonyos fejlettsége szükséges, ugyanakkor ezt a ritmikus mozgás erősíti és fejleszti (pl.: az „Erre kakas” című mondóka játékában ugrás testfordulattal; a „Sánta róka” című mondókában fél lábon szökellés).

A finommotorika fejlesztése, a kéz mozdulatainak irányítása és a szem-kéz megfelelő koordináltsága a zenei fejlesztés során is megvalósulhat. Például a dalok és mondókák egyenletes lüktetésének, illetve a ritmusának érzékeltetésekor különböző mozgásformákkal, az ujjak egymáshoz érintésekor, a térd ütögetésekor, „diótörésnél”

³ bovica.blogter.hu/.../kodaly_mondta_volt_legyen_a_z.

öklök ütögetésekor, tapsoláskor, a hangszerek használatakor, eszközök, fejdíszek, ruhák érintésekor.

Az érzelmi nevelés és szocializáció biztosításában az érzelmi biztonság, otthonosság, derűs, szeretetteljes légkör, az óvodapedagógus-gyermek, gyermek-gyermek kapcsolatot jellemző pozitív töltés, a közös élményekre épülő közös tevékenységek gyakorlása területén a zenei foglalkozások esetében arra kell törekednünk, hogy a gyermeknek a lehető legtöbb érzelmi élményben legyen része. Ezek az élmények kihatnak a társas kapcsolatok alakulására. Ennek érdekében leginkább a közösségi érzés kialakítására kell törekednünk. Ez a beilleszkedésen túl, a közösséghez való tartozás igényét is jelenti. A körjátékok közösségi jellege e téren sok fejlesztési lehetőséget biztosít, énekes játék közben a gyerekek baráti érzése is fejlődik, oldódhatnak a gátlások, az alkalmazkodó képességük, szabálytudatuk is csiszolódik. Megtanulják, hogy időnként le kell mondaniuk saját elképzeléseikről, vágyaikról a közösség vagy egy társuk érdekében. A körjátékok szerves része a szerepcsere, a párválasztás. Ilyenkor kimutatják egymásnak szeretetüket, megtapasztalják, milyen érzés mások szeretetét élvezni, illetve örömet szerezni. (pl.: „Ennek a kislánynak nem jutott párja...”, „Komatálat hoztam...”). A párbeszédű körjátékok társadalmi szokásokat elevenítenek fel, melyekben gyakorolják a társalgás menetét, köszönési formákat, tapasztalatot szereznek társadalmi elvárásokról. (pl.: „Mért küldött az úrasszony...”, „Erzsébet asszony kéreti lányát...”). A zenehallgatáson énekelt dalok (pl.: „Madárka, madárka...”) megragadják a gyermekek érzelemlátását, a közösen átélt emóciók az együvé tartozást erősítik, ugyanakkor rácsodálkoznak a dal szépségére is.

A pedagógus tevékenységének lényege az, hogy *modell*, aki aktívan részt vesz a játékban (pl.: az óvónőt is választja körjátékban).

A súlyozottan kiemelt anyanyelvi fejlesztés zenei lehetőségeiből a kívánatos kétirányú feladatra utalhatunk, egyrészt a beszédhibák kiküszöbölésére, másrészt a szóbeli kifejező készség és a nyelvi információk megértésnek fejlesztésére.

A beszédhibák fejlesztésében a mondókák, dalok egyenletes lüktetése a folyamatos beszédet készíti elő, hatását szabályosan ismétlődő mozgással fokozhatjuk (taps, lépés, koppantás, vagy a szöveghez alkalmazkodó stilizált mozgás). A ritmus megéreztetéséhez, megvalósításához szükséges tevékenység a szavakat ritmikusan tagolja, és ezzel a szótagolást, a játékos szóelemekkel a hangok kapcsolását

gyakoroltatják, melyekre bőséges példákat találunk a mondókákban és dalokban egyaránt.

A kifejező készség fejlesztésében a beszéd formai és tartalmi oldalát egyaránt fejlesztjük. A szókincs bővítésével nem csak a néphagyomány ritkán használt szavait értjük, hanem a zenei fogalom párok elsajátítását is.

A figyelem koncentrációját, tartósságát, megosztását erősítő feladatokban a zenei fejlesztés szintén meghatározó jelentőségű. (pl.: a hangszínek ismertetése) Az emlékezet és a gondolkodás fejlesztése nem nélkülözhetjük a dallamhoz és a ritmushoz kapcsolódó visszhang-játékokat, az új énekek és mondókák rögzítéséhez szükséges felidézéseket, az ismert énekek, mondókák felismertetését.

Az analízis gondolkodás a dallamból kiemelt motívum felismeréséhez szükséges, a szintézis képességét a motívumok dallammá kapcsolása igényli, a rész-egész viszonyának felismerése ezen feladatok együttes megoldásával, az összehasonlítási műveletek a helyes mozgásformák alkalmazásával valósul meg. A gondolkodást fejlesztik még az énekes játékok változatos mozgás- és térformái, a zenei nevelés transferhatása és az ismeretszerzés cselekvő, megismerő szemlélete.

JÁTÉKFŰZÉS 1.

1. Bevonulás: Az óvónő elkezdni énekelni az **Erre csörög a diót** (Lázár, Népi játékok, 132. o.) a gyerekek bekapcsolódnak és bemennek hozzá. Játék: 2x-3x

Er-re csörög a di-ó, Er-re meg a mo-gyo-ró,
Gye-re, paj-tás, fogj meg en-gem, itt ál-lok az aj-tó-szé-len!

2. Az előre megrajzolt kör mentén az óvó kör alakításába bekapcsolódnak a gyerekek, és kört fognak a **Dombon törik a dióra** (Molnár, Adj, király, katonát! 32. o) Egyenletes járással körben járás, és a Csüccs-re mindenki leguggol. Játék: 3x-4x

29. Dombon törik a ...
Dombon török a diót, a diót, Rajta vissza mozdított megpökö.
Török kirom megfeszíteni, és a földre leücsösíteni, Csüccs!
Jászszentandrás, 1954, Papp Éva 13 éves

3. A **Mért küldött című** dalra hidas játékot játszunk, a legutolsó előtt a kezüket leeresztik, így a többi elvágják, aki valamelyik hidat képező mögé áll. A két oszlop a végén, ismét kör formává alakul (Kiss, Magyar Gyermekek játék Gyűjtemény 212. o.)

Mért küldött a kisasszony? Ha - ja gyön-gye, gyön-gye!
Ne - künk hi-dat csi-nál-ni, Ha - ja gyön-gye, gyön-gye!
A mi-nap is itt jár-ta-tok, Hídunk lábát el-tör-té-tek,
Megcsináljuk bű-rök-ből, bod - za-ból, töltött káposzt-tából,
Meg sem csi-nál - tá - tok, Nyisd meg, le - any,
Még - is át-me-gyünk raj-ta. Hej tu - li - pán,
ka-pu-dat, Hadd ke - rül-jem vá - ra-dat, Ró-zsa - fá-nak
tu - li-pán, Tel - jes szeg-fű szép vi-rág, Te - le ker-tem
il - lat-ja, Az én szi-vem biz-gat-ja,
zsályá-val, A sze - re - lem láng-já-val.
(Jász-Nagykun-Szolnok)

4. A **Fehér liliomszál** dalszöveg szerint, körben állva elmutogatják. (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 309. o.)

Fe-hér li-li-om-szál, U-gorj a Du-ná-ba!
Támaszd meg ol-da-lad Az a-rany vil-lá-ba!

Si-mit-koz-zál, És meg-mosd-jál, Es meg-tő-rül-köz-zél.
(Veszprém.)

Fehér liliomszál s ej!
Ugorj a Dunába!
Támaszd meg oldalad
Az aranyvillába!
Fesülködjél, mert boglyas vagy!
Mosakodjál, mert piszkos vagy!
Törülközzél, mert vizes vagy!

A mondottakat ráillő kézmozdulattal kísérik.
Sergesd meg rózsádat (párt választ),
Szakítsd violádat!
Megersergetem, a hogy lehet,
A hogy magamtól kitelhet.

Ismét.
(J.-Árokszállás.)

5. A **Kis kacska fürdik** dalra egy gyermek körben áll és az „öleld akit szeretsz” résznél egy társával helyet cserél. (Kiss Áron, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény, 284. o.)

Kis ka-csa für-dik fo-ke-te-tő-ba. Haj-lott á-ga,
Any-já-hoz ké-szül Lengyel-or-szá-gba. Le-ve-li-be

haj-lott. Ó-lej, csó-koj, a kit sze-retsz. Ezt sze-Ég a
haj-lott. Fáj-jad
Ez az
Azt is
Gyöngyöt.

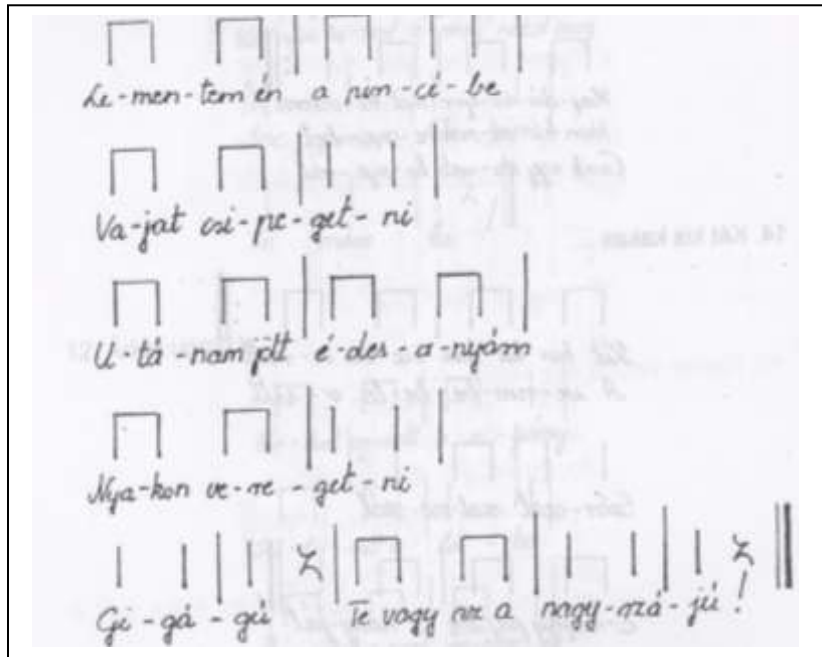
re-tem, ezt ked-ve-lem, Ez az én é-des ked-
gyer-tya, ha meg-gyűjt-ják, Ezt a lá-nyok sze-pen
fáj-jad, kis ka-to-na, Hadd vi-gad-jon ez az
út-cza, Be szép út-cza, Rox-ma-ring-gal van ki-
tu-dom, ki-ra-kat-ni, Pes-ti Pa-li pin-gál-
gyöngyöt az any-já-nak, Gyöngyko-szo-rát a lá-

ve-sem. Szi-ta szi-ta pén-tek, Sze-re-lem esü-tör-tök,
fáj-ják.
ut-cza.
rak-va.
ta ki.
nyának.

Dob szer-dá. (Jász-Nagykun-Szolnok.)

JÁTÉKFÜZÉS 2.

1. Bevonulás: A **Lementem a pincébe vajat csipegetni** című mondókára egyenként bejönnek a csipegetők a kirajzolt kör köré állnak, utána az „anya” jön megáll mellette, megveregetve a hátát, beállnak a körbe csípőre tett kézzel. (Molnár, Adj, király, katonát! 24.) oldal

2. A **Túrót ettem** kezdetű dalra körben járás, a kapd szoknya résznel a benn lévők a külsők közül valakinek elkapja a szoknyáját, és helyet cserélnek. A negyedik játéknál a választott is már marad a helyén. Játék: 4x (Lázár. Népi játékok, 132 o.)

3. A **Lánc, lánc, lánc**, kezdetű dalra körben járás, és akinek a nevét énekeljük az fordul ki. Érdeemes előre egyeztetni a gyerekekkel, kit énekelünk ki. A végén mindenki kifordul és befordul. (Molnár, Adj, király, katonát! 27.o.)

23. „Lánc, lánc, eszterlánc....”

Lánc, lánc, lánc, Esz-ter-lánc, eszterházi cérna
Cérna volna selyem volna mégis kifor-dul-na.
Pénz volna karika, karika, Forduljon ki Marika
Marikának lánc.

Jászszentandrás, 1954. Bessenyei Erzsébet 12. éves

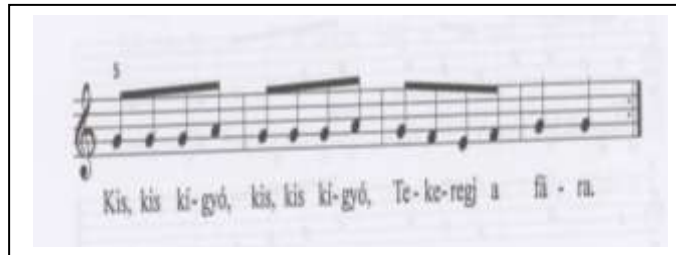
4. **Érik a meggyfa** dal kezdeténél a lányok egyet előre lépnek, belső kört fognak és ök ellentétes irányban járnak körbe. Fontos, hogy ugyanannyian, vagy kevesebben legyenek a belső körben, mint a külsőben. Az „ezt szeretem...” szövegnél párt választanak és két kezes alsó tartású forgást végeznek. Majd ők állnak a körbe. Akit nem választottak – mert a külső körben többen vannak – azok egyenletes tapssal kísérik a forgást. A negyedik játék után mindenki a körbe kiáll. Játék: 4x (Molnár, Adj, király, katonát! 29.o.)

25. „Érik a meggyfa..”

É-rik a meggy-fa, kof-lik az a-ga
A-latta va-gipni, Bar-na kis-lány-ka
Kard meg szí-ven kard meg! Ezt sze-re-tem,
Ezt sze-re-tem kard meg! Ezt sze-re-tem,
Ezt sze-re-tem, Ez az én é-der ked-ve-sém, Ha pendülné pendülné,
Bőve lenne belőle, Mégis kifor-dul-ne!

Jászszentandrás, 1954. Nagy M. Aranka, Guba Anna 12 évesek

5. A **Kis, kis kígyó** dalra 1x be-, 1x kitekerednek, majd 3x eléneklik különböző téri formák egyenletes bejárásával. Az utolsó dalra kialakítják a körformát. Játék: 6x (Lázár, Népi játékok, 149. o.)

6. A **Piros kendő pi-pi-pi** dalra egy gyermek kiszámol 3 gyereket, akik a körbe állnak középre. (Molnár, Adj, király, katonát! 26. o.)

19. Piros kendő ...

The image shows two staves of handwritten musical notation. The first staff has the lyrics "Piros kendő pi-pi-pi, Az alatt van valami," and the second staff has "Két kis e-gér megegy napl, Menjen ki az ajtó elr!". Below the staves, it says "Jászszentandrás, 1954. Csikós Piroska és Mudrics Erzsébet 12 évesek".

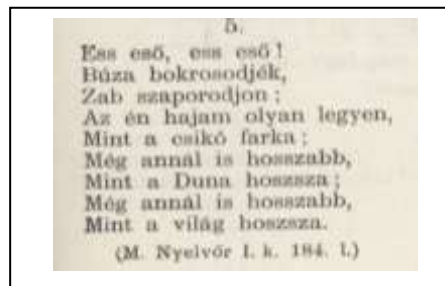
6. A **Hatan vannak a mi ludaink** is párválasztós játék. Így a kör közepén guggolók az „akinek nincs párja” szövegnél párt választanak maguknak, a kör közepére viszik és forognak, különböző karolási módokat lehet alkalmazni. A választott marad a kör közepén, a másik kiáll a körbe. Játék: 3x (Molnár, Adj, király, katonát! 35. o.)

33. „Hatan vannak.....

The image shows four staves of handwritten musical notation. The lyrics are: "Hatan vannak a mi luda-ink", "Három fehér, három feke-te", "Günör az e-le-je, Szabad a me-re-je", and "Akinek nincs pár-ja, Az lesz a pá-r". Below the staves, it says "Jászszentandrás, 1954. Major Mária 11 éves".

JÁTÉKFÜZÉS 3.

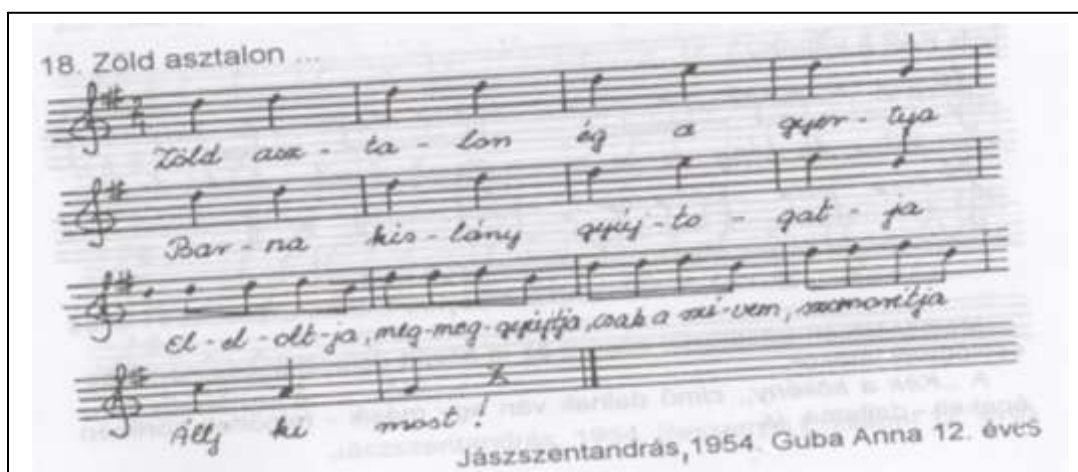
1. **Ess, eső, ess eső!** Mondókáról több irányból jönnek be a színpadra, kört fognak. Előre kijelölt 3 gyerek a kör közepére áll.. Játék: 2x (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 21. o.)

2. **Kocsi, kocsi, komámasszony** szoknyafogó játékra a körön belül álló gyerekek csípőre tett kézzel ringnak, a dal végén valakinek elkapják a szoknyáját, helyet cserélnek. A 4. játék után mindenki kiáll a körbe. Játék: 4x (Lázár, Népi játékok, 131. o.)

4. **A Zöld asztalon ég a gyertyára** – két gyereket kiszámolnak. (Molnár, Adj, király, katonát! 25. o.)

5. Az **Elvesztettem zsebkendőmet** kezdetű dal első sor végére valaki elé elejt az zsebkendőt, az a gyerek, aki felveszi a másik tenyérébe csap és beáll a körbe. A játék végén mindenki a körben áll. Játék 5x (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 176. o.) Más megyéből való feldolgozás esetén lehet a 2. versszakra a kendőt magasba tartva ellentétes irányú páros forgás is.

Elvesz - tet - ted zsebken - dő - det, Meg - ver a - nyád ér - te.
Ha va - la - ki meg - ta - lúl - ta, Csó - kold meg majd ér - te.
(J.-N.-K.-Szolnok.)

6. A **Most jöttem Bécsből** dalra Különböző alakzatot járunk be, és akinek a nevéet kiénekeljük fordul ki-, vagy be. Játék: 5x (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 298. o.)

Most jöt - tem Bécsből, Pest vár - me - gyé - ből, Perdülj ki,
Lo - va - kat hoztam, nye - reg - be fog - tam, (be)
Csí - kos a lá - ba, ara - nyos a tal - pa.
fordulj ki (be), A - ranyos Bo - ris - ka.
(Jász-Nagykún-Szolnok.)

7. A **Hej gerenda, gerenda** dal kezdésre a lányok beállnak a körbe, csípőre tett kézzel mórlikálják magukat. A mégis kifordulnék résznél párt választanak, és párosan forognak, majd helyet cserélnek. Játék: 3x (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 161. o.)

Hej ge - ren - da, ge - ren - da, És - pil - lang, És - pil - lang,
Tar - to - má - nyi ge - ren - da.
És - pil - lan - gi ró - zsa. Ró - zsa vol - nék, pi - ros vol - nék,
Még - is ki - for - dül - nék; Kék se - lyem os - tya, Zöld se - lyem
zsír - ja, Di - nom dá - nom (Fecske Fer - ke) for - dülj an - gyal
mód - ra!

8. A **Bűjj, bűjj zöldág** dal előtt előre kijelölt 2 gyerek a kijelölt helyen kaput tart, egyikük arany alma, a másik ezüst körte, mely alatt az egész sor egymás kezét fogva áthalad. A dal végén leengedik a kaput, akiknél leengedik, attól megkérdezzük: - Hová mész? Arany almához, vagy ezüst körtéhez? Az egyik a körte mögé, a másik az alma mögé áll be, és tartanak kaput, de a dal végén, mindig csak a kezdő kapu csukódik le. Addig játszunk, míg mindenki kaput tart. (Molnár, Adj, király, katonát! 34. o.)

32 „Bűjj, bűjj zöldág....”

Bűjj, bűjj zöld ág, Told lux - lus - ke, Melyre van az aranykapu,
Csak bűjje - tok raj - ta.
Nyisd ki ró - zsám kapudat, kapudat, Hogy ke - nül - jern
vénradat, vénradat Sula, oita pirték,
szerelem csü - töt - tők, dob szer - da.

Jászszentandrás, 1954. Ballagó Erzsébet 12 éves

9. A **Méz, méz, méz** dalra a hátsó kapu előre indul a kapuk alatt átbújva és kezdi alakítani a kört. Addig énekeljük, míg mindenki a körben áll. (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény, 423. o.)

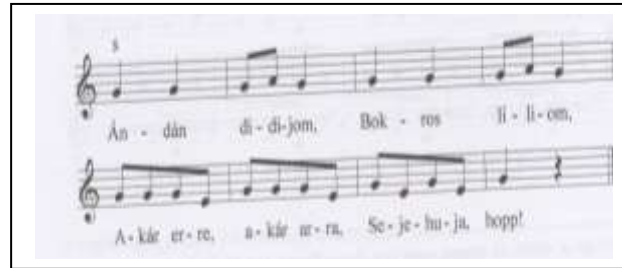
Méz, méz, méz; ter - mett méz; Ter - mett méz - nek
ál - dottsá - ga, le - hul - lott a vi - rá - ga! Ez az ál - dott
bor, Ki min - den nap forr. Ha jót i - szol be - lö - le,
A tor - kod - ra forr.

(Jász-N.-Kun-Szolnok.)

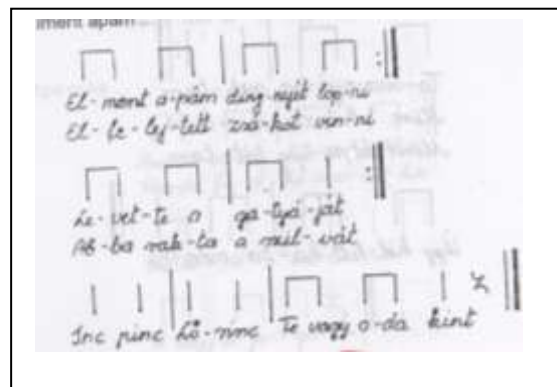
10. Valaki elkiáltja magát: **Eddig vendég jól mulattál, ha tetszenék elindul, eridj gazda, kapjál botra a vendéget indítsd útra!** És a gazda felkapott bottal kizavarja a vendégeket a színpadról.

JÁTÉKFÜZÉS 4.

1. **Án-dán didijom** (páros szökdelő)- vel be a színpadra kört alakítanak, a dal végén a hoppra leguggolnak, majd a dal kezdésnél megfordulnak és úgy is körbe szökdelnek, a kezük elől keresztbe fonva. A 4. játék után szétnyílnak a párok, kört alakítanak. Játék: 4 x (Lázár, Népi játékok, 121. o.)

2. Egy gyermek az **Element apám...** mondókára kiszámolja melyik 4 gyermek álljon be a körbe. (Molnár, Adj, király, katonát! 17. o.)

3. Az **Érik meggyfa** kezdetű dalra körbe jár a kör, és az akit szeretsz kapd be résznél a bent állók párt választanak, párosan forognak, míg a többiek a körben állva egyenletesen tapsolnak. A befejező sornál a „kiperdülne” részre elengedik a kezüket a párok és helyet cserélnek. Játék: 4x (Molnár, Adj, király, katonát! 29. o.)

A musical score for the game 'Érik meggyfa'. It consists of six staves of music. The lyrics are written below the notes. The first line of lyrics is 'É - rik a meggy - fa, Ké - let - tek az a - ga' and the second line is 'A - latta va - gyon, Bor - ra his - lány - ka'. The third line of lyrics is 'Kapd meg szí - vem kapd meg, Ezt sze - re - tom,' and the fourth line is 'Akit sze - retsz kapd meg'. The fifth line of lyrics is 'Ezt ked - ve - lom, Ez az én é -' and the sixth line is 'des ked - ve - sem, Ha rendülne rendülne,'. The seventh line of lyrics is 'Róssa lenne belőle, Mégis kiser - dül - ne!'. The music is written in a simple, folk-like style with a key signature of one sharp (F#). At the bottom of the page, it says 'Jászszentandrás, 1954. Nagy M. Aranka, Guba Anna 12 évesel'.

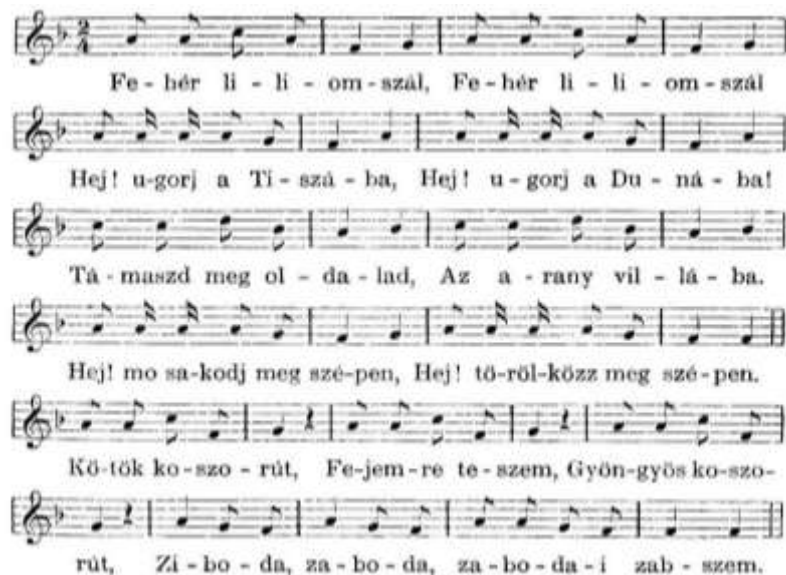
4. Az **Árktot ugrott a cigány** mondókára kiszámolnak egy gyereket, aki a körön kívül jár majd.

Árktot ugrott a cigány, kitörött a lába.
Panaszkodott a bírónak, tégye kalodába.
Beletette kalodába, túske mēnt a kisujjába*. Sutyty!

vagy:

Árktot ugrott a cigány,
kitörött a lába.
Beletették szalmazsákba,
túske ment az oldalába,
Inc, pinc, te vagy kint.

5. A **Fehér liliomszál** dalra egy gyere a körön kívül jár, ellentétes irányban. A „forgasd violádat” résznél, egy gyereket kifordít és a körön kívül szalad, a helyére érve beáll a körbe a dal végéig. Újra indul a kör, és a kívül maradt gyerek. Játék: 4x (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 319.o.)

Fe - hér li - li - om - szál, Fe - hér li - li - om - szál
Hej! u - gorj a Ti - szá - ba, Hej! u - gorj a Du - ná - ba!
Tá - maszd meg ol - da - lad, Az a - rany vil - lá - ba.
Hej! mo - sa - kodj meg szé - pen, Hej! tő - ről - közz meg szé - pen.
Kő - tők ko - szo - rú t, Fe - jem - re te - szem, Gyön - gyös ko - szo -
rú t, Zi - bo - da, za - bo - da, za - bo - da - i zab - szem.

6. Akit az előbbi játékban utoljára választottak az marad kívül a körön. A **Járom az udvarát, járom** kezdetű dalra körbe jár az körrel ellentétes irányba haladva, a dalvégén azt a nevet, vagy hogy hamarabb foggyon a kör két keresztnevet énekelik ki, ahol éppen jár. A megnevezettek a kört otthagya, a körön kívülállóhoz csatlakozva

mennek tovább. Addig énekeljük, míg elfogy a belső kör. (Kiss, Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 377. o.)

Járom az udvart, járom!

Körbe fogódva állanak fel; egy a kört kerülve énekl:

Já - rom az ud - va - rát, já - rom, Sze - re - tem az
Csak e - gye - dől ma - gam já - rom,
em - ber - sé - get. Cso - ki te! Bár i - de se jöt - tem
vol - na, Lo - vam lá - bát Ki se tő - re - dez - tem vol - na.
Ha most innen el - me - gyünk, Sá - ri - va - ri sar - kan - tyú;
Többet vissza se me - gyünk.
Nincsen nek - tek o - lyan lány - tok, A - ki ab - ha il - le - ne;
Pap e - lej - be se men - ne Sár - ga ezi - po nél - kül,
E - züst ru - ha nél - kül; Ki se le - het - ne mon - da - ni,
Sze - le Er - zsi nél - kül.

Erre a megnevezett a kört ott hagyva, a kört kerülőnek ruhája szelet fogva, amazzal együtt kerül, vele együtt énekelve a leírt dalt. Ha már így mind ott hagyják a kört s új kört alkotnak, akkor még egyszer megkerülük a kört s vége a játéknak.
(Jászberény.)

7. Az előre kijelölt 2 gyerek kaput tart. Elkezdjük, a **Bújj, bújj, szederice** dalt énekelni és a sor átbújik a kapun, a kaputartók beállnak a végére, amikor mindenki áthaladt. A két első tart újabb kaput, így haladunk folyamatosan előre. (Lázár, Népi játékok, 171.o.)

szó

Bújj, bújj, sze - de - ri - ce, Nem me - gyünk mi mesz - szi - re,
le - ve - li - ce, Csak a fa - lu vé - gi - re,
Ott sem le - szünk so - ká - ig, Csak hu - szon - négy ó - rá - ig,
Nyiss ki, ró - zsa - m, ka - pu - dat, Hadd ke - rül - jem vá - ra - dat,
Ró - zsa - fá - nak il - lat - ja, Mig a szi - vem biz - gat - ja,
Ki - rály - né - nak le - á - nya, A leg - szebb vi - rág - szá - la.

8. Az **Áradi-fáradi vonulós játék**-ra két irányba kivonulnak (Lázár, Népi játékok, 142. o.)

Á - ra - di - fá - ra - di, Majd el - fá - rad e - gyenként,
Azt se tud - ja, mo - lyen - ként, Ha ki - e - sik kö - zü - lünk,
Jer - tek el, ba - rá - tím, Majd el - bo - ro - nál - juk,
Nem so - kan, ke - ve - sen, Csak a ha - cinc - ket - ten,
Tő - rök cí - ca, tő - rök ba - sa, Tő - rök ta - li - gá - ja,
Szé - na, szal - ma, zab - ta - risz - nya, ti - kok po - lozs - nyá - ja.

ÖSSZEGZÉS:

Meggyőződésem, hogy, hogy aki keres, talál! Szebbnél szebb, értékesebbnél értékesebb népi dalos játékokat, játék leírásokat. Ebből már, az oly gazdag óvónői fantázia, belelátó képesség, kreativitás a fentieknél mutatósabb játékfűzéseket kelt majd életre. A mi népzenei kincsünk olyan bő tárházat nyújt számunkra, amiből érdemes a 21. században is válogatnunk, beemelnünk a zenei nevelésünkbe. Hogy mennyire időt állóak ezek a játékok, a gyermekek aktivitása, felszabadult játéka, mosolygós arca fogja igazolni számunkra.

Bízom abban, hogy a fentiekkel sikerült néhány kollegám kereső-kutató kedvét felkeltenem, és nem fognak görcsösen ragaszkodni a jövőben az ÉNÓ-ban rögzített dalokhoz, játékokhoz!

Felhasznált irodalom:

1. Molnár István: Adj, király, katonát!
„Jász Múzeumért” Kulturális Alapítvány
2. Lázár Katalin: Népi játékok
Planétás Kiadó, 1977
3. Kiss Áron: Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény 1891
Könyvértékesítő Vállalat, 1984
4. Szapu Magda: Gyermekjátékok 1996,
Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága